

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра міжнародного, цивільного та комерційного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗРАХУНКОВИХ
ОПЕРАЦІЙ**

Студента 2 курсу, 10 м групи,
спеціальності 293 «Міжнародне право»,
спеціалізації
«Міжнародне право»

Урупа Віталій Вікторович

Науковий керівник
д.ю.н., проф.

Мазаракі Наталія Анатоліївна

Гарант освітньої програми
д.ю.н., проф.

Мазаракі Наталія Анатоліївна

Київ-2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ПОНЯТТЯ РОЗРАХУНКОВОЇ ОПЕРАЦІЇ, СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ РОЗРАХУНКІВ	6
РОЗДІЛ 2 СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО- ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ	
2.1. Колізійно-правове та субстантивне регулювання розрахункових операцій.....	15
2.2. Уніфікація міжнародного матеріально-правового регулювання розрахункових операцій.....	20
РОЗДІЛ 3 ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОКРЕМИХ ФОРМ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ	
3.1. Акредитив, вексель, інкасо як окремі форми розрахункових операцій.....	29
3.2. Банківський переказ (система SWIFT) в структурі розрахункових операцій.....	35
3.3. Нетінг та ескроу в системі розрахункових операцій.....	39
ВИСНОВКИ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний стан розвитку світової економіки характеризується поглибленням та розширенням підприємницьких взаємозв'язків між національними економіками, що в свою чергу призводить до збільшення кількості зовнішньоекономічних договорів (контрактів) які постійно укладаються та передбачають здійснення розрахунків по ним.

Збільшення обсягів міжнародних розрахунків, які відбуваються на тлі політичної нестабільності в світі, кризових явищ в національних економіках, запровадження економічних санкцій, офшорних скандалів, розвитку технологій та цифровізації відносин між державами, економічними агентами та фізичними особами зумовлює необхідність дослідження існуючого правового поля в сфері міжнародних розрахунків та віднайдення нових правових інструментів які б з однієї сторони забезпечували для економічних контрагентів та фінансових установ можливість надійного виконання взаємних фінансових зобов'язань а з іншої сторони давали можливість державам контролювати здійснювані міжнародні розрахунки на предмет їх законності.

Стратегічний курс України на європейську інтеграцію та активна участь Українських економічних агентів в світовій торгівлі зумовлює необхідність все більшої інтеграції та вбудовування фінансової системи України до глобальної фінансової системи, яка складається з інститутів і регуляторів, які відмінні від тих, які діють на національних рівнях. У зв'язку з цим дослідження Українського правового поля в сфері регулювання міжнародних розрахунків на предмет його відповідності міжнародним стандартам та необхідності його гармонізації є дуже актуальним, насамперед в тому щоб забезпечити Українських економічних агентів такими правовими інструментами які б забезпечували їх рівними можливостями порівняно з їх закордонними партнерами в можливості конкурувати на світових ринках.

Мета дослідження: визначення актуальних тенденцій розвитку міжнародно-правового регулювання розрахункових операцій та формулювання пропозицій до національного законодавства.

Для досягнення мети були сформовані наступні **завдання:**

- визначити поняття розрахункової операції, становлення та розвиток міжнародних розрахунків;
- розглянути колізійно-правове та субстантивне регулювання розрахункових операцій;
- дослідити уніфікацію міжнародного матеріально-правового регулювання розрахункових операцій;
- розглянути акредитив, вексель, інкасо, як окремі форми розрахункових операцій;
- визначити банківський переказ (система SWIFT) в структурі розрахункових операцій;
- дослідити нетінг та ескроу в системі розрахункових операцій.

Об'єкт дослідження: відносини, які виникають при здійсненні міжнародних розрахункових операцій.

Предмет дослідження: система міжнародно-правових норм, що регулюють розрахункові операції.

Методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення, контент-аналіз, юридичний та інші методи наукового пізнання, зокрема:

- за допомогою порівняльно-правового методу здійснювалося вивчення вітчизняного та міжнародного законодавства в сфері міжнародних розрахунків;
- з допомогою історико-правового та діалектичного методів вдалося дослідити причини виникнення та розвиток права щодо міжнародних розрахунків в історичному аспекті як в національному законодавстві, так і в міжнародному;
- а за допомогою формально-логічного методу була опрацьована наукова література стосовно теми дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному дослідженні

міжнародно-правового регулювання розрахункових операцій, а саме: визначення поняття розрахункової операції, становлення та розвитку міжнародних розрахунків, дослідженні колізійно-правового та субстантивного регулювання міжнародних розрахункових операцій, визначення стану уніфікації міжнародного матеріально-правового регулювання міжнародних розрахункових операцій, порівнянні національних та міжнародних нормативно – правових актів, з метою виявлення розбіжностей законодавства щодо унормування міжнародних розрахунків і наведенні пропозицій щодо удосконалення українського законодавства в даній сфері.

Окремі положення випускної кваліфікаційної роботи викладено у статті «Регулювання договорів нетінгу в міжнародному праві», що опублікована у збірнику наукових статей студентів «Міжнародне право: Трансформація доктрини та практики». К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. С. 166-173.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх зміст у багатьох аспектах доповнює існуючі наукові знання з міжнародно-правового регулювання розрахунків операцій. Матеріал та узагальнення можуть бути використані для підготовки узагальнюючих праць, при підготовці лекційних занять та спецкурсів у вищих навчальних закладах.

Структура випускної кваліфікаційної роботи обумовлена метою і предметом дослідження та авторським підходом до розгляду обраної теми. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, які включають в себе п'ять підрозділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 54 сторінки, із яких основна частина роботи займає 44 сторінки. Список використаних джерел складається з 84 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ПОНЯТТЯ РОЗРАХУНКОВОЇ ОПЕРАЦІЇ, СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ РОЗРАХУНКІВ

Україна, як країна з відкритою ринковою економікою являється активним учасником глобалізаційних процесів в світі та поглиблює свої економічні зв'язки з різними державами. Така активна участь України в міжнародній торгівлі обумовлює потребу в дослідженні існуючих форм міжнародних розрахунків які застосовуються для обслуговування імпортно-експортних операцій. На сьогоднішній день дані питання надзвичайно важливі для нашої держави, тому що економіка України спрямовується на все більшу залученість до міжнародної торгівлі, за рахунок підвищення конкурентноздатності вітчизняних підприємств.

В цілому поява міжнародних розрахунків зумовлена розвитком і поглибленням процесу інтернаціоналізації товарного виробництва.

Міжнародні розрахунки - це регулювання платежів, грошових вимог і зобов'язань, що виникають у зв'язку з економічними, політичними і культурними відносинами між юридичними особами і громадянами різних країн [37, с. 70].

Найчастіше міжнародні розрахунки застосовуються в процесі посередництва в міжнародних торгових угодах та охоплюють зовнішню торгівлю товарами та послугами а також позики і рух капіталу між державами, некомерційні операції.

Види міжнародних розрахунків залежать від:

- 1) Специфіки суб'єктів (між конкретними контрагентами, між банками, між банком і контрагентом, між державою і банком, між державами);
- 2) Взаємодії суб'єктів (напрямку, через посередників);
- 3) Кількості суб'єктів (двосторонні, багатосторонні);
- 4) Від об'єкту (торговельні операції, інвестиційні операції, некомерційні операції);
- 5) Умов розрахунків (готівкові, з наданням кредиту);
- 6) Форми розрахунків (готівкові, безготівкові);

7) Призначення (комерційні, некомерційні).

Міжнародні розрахунки зазвичай здійснюються безготівковим способом з одного банківського рахунку на інший. З однієї сторони це умови і порядок здійснення платежів, що відбувається на практиці і закріплені в міжнародних документах, з іншої - повсякденна практика банків по їх здійсненню.

Порядок, умови та особливості здійснення міжнародних розрахунків визначається: а) валютним законодавством держав контрагентів; б) міжнародними правилами та звичаями; в) умовами зовнішньоекономічних контрактів.

Валютно-фінансові умови здійснення міжнародних розрахункових операцій деталізується у наступних пунктах зовнішньоекономічних контрактів: а) ціна та загальна вартість контракту; б) умови платежів; в) базові умови постачання (Incoterms).

До основних комерційних документів необхідних для здійснення міжнародних розрахунків відносяться:

- зовнішньоекономічний договір (контракт) – матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів та спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності;

- рахунок-проформа – комерційний документ, який містить відомості про ціну товару, але не використовується для здійснення розрахунків за товар (бартер, консигнація, ордерні поставки, давальницька сировина, готова продукція);

- рахунок-фактура (інвойс) – документ, який супроводжує переміщення товарів через митні кордони, вказує їхню вартість та дозволяє їх ідентифікувати.

Є основою визначення митної вартості товару та взаєморозрахунків контрагентів.

Міжнародні розрахунки мають наступні особливості: а) учасники вступають до певних відособлених від економічного контракту відносин, пов'язаних з пересилкою, обробкою товаророзпорядчих та платіжних документів, платежами; б) регулюються міжнародними, національними нормами, банківськими правилами та звичаями; в) є уніфікованими; г) мають документарний характер і

здійснюються проти фінансових (чеки, векселі) та комерційних документів (транспортні накладні, коносаменти); д) піддаються значному впливу з боку валютних коливань.

Основними суб'єктами міжнародних розрахунків є імпортери, експортери та банки, що їх обслуговують. Суб'єкти взаємодіють між собою щодо руху супровідних документів на товари і послуги та виконання платежів.

До основних функцій банків та їх послуг, що надаються підприємствам-суб'єктам ЗЕД відносяться: продаж і купівля для клієнтів іноземної валюти; надання позик в іноземній валюті; участь в інкасуванні платежів з-за кордону; участь в платежах клієнтів іноземним партнерам; ведення валютних рахунків клієнтів; ведення власних валютних рахунків у банках-кореспондентах за кордоном; надання послуг по документному акредитиву; облік переказних векселів, що підлягають оплаті за кордоном; надання клієнту комерційної інформації, що являє для нього інтерес, та інші.

Маючи великий практичний досвід у сфері міжнародних розрахунків, банки надають своїм клієнтам широкий спектр послуг, серед яких вибір ефективніших форм міжнародних розрахунків, консультації щодо складання платіжних умов зовнішньоторговельних контрактів, страхування ризиків, видача банківських гарантій тощо.

На вибір форм міжнародних розрахунків впливає ряд факторів: а) вид товарів, які є об'єктом зовнішньої торгівлі (форми оплати різняться поставками машин і устаткування або, наприклад, продуктів харчування); б) наявність кредитного договору; в) платоспроможність і репутація контрагентів по зовнішньоторговельних операціях, що визначає характер компромісу між ними; г) рівень попиту і пропозиції на цей товар на світових ринках.

Грунтуючись на міжнародній торговій і банківській практиці, існує 4 основні форми міжнародних розрахунків: передоплата, відкритий рахунок, акредитив та інкасо.

100% передоплата – це форма розрахунків яка передбачає, що імпортер оплачує повну вартість товару ще до його поставки. Проте така форма розрахунків рідкісне явище в міжнародних розрахунках.

Розрахунки по відкритому рахунку - це форма розрахунків, при якій експортер, відправивши товари і документи на товари покупця, очікує гроші на свій рахунок протягом певного обумовленого договором терміну.

Розрахунки за акредитивом - це розпорядження банку (клієнт якого є імпортером) одному або декільком банкам здійснити платіж фізичній або юридичній особі в межах визначеної суми на умовах, зазначених в акредитиві.

Інкасо - це банківська операція, коли банк отримує гроші від покупця від імені свого клієнта на підставі розрахункових документів з подальшим зарахуванням цих сум на рахунок свого клієнта.

Кожна із вищенаведених форм міжнародних розрахунків має свої переваги та недоліки. Наприклад, передоплата більш вигідна для експортера, так як він отримує оплату, ще до відвантаження товару а інколи і до виробництва самого товару, при цьому імпортер, щоб оплатити товар наперед повинен вилучити їх з обігу або залучити додаткові фінансові ресурси (отримати кредит). Відкритий рахунок - не вимагає від імпортера негайної оплати а дозволяє розрахуватися з постачальником через певний час після продажу товару. Акредитивно-інкасові форми розрахунків не мають таких недоліків та є більш надійними для імпортера та експортера, але здійснюються за участю банків, що призводить до подорожчання таких форм розрахунків.

Таким чином, кожна сторона міжнародних розрахунків прагне відстояти ту форму розрахунків, яка буде для неї більш вигідна та менш ризикована.

Саме валюта - як валюта окремих держав, виступає об'єктом міжнародних розрахунків. Під іноземною валютою розуміються банкноти іноземних держав, а також кредитне звернення і оплата в іноземній валюті (векселі, чеки), які використовуються в міжнародних розрахунках.

При проведенні валютних операцій - укладаються валютні угоди, які представляють собою угоди про обмін грошей однієї країни на гроші інших.

Обмінний курс - це ціна валюти однієї країни, виражена у валюті іншої країни.

Валютний паритет - це співвідношення валют різних країн, яке встановлюється законом. Валютні паритети є основою обмінних курсів, які іноді відхиляються від паритету.

Котирування валют - це встановлення обмінних курсів відповідно до чинного законодавства та практики.

Конвертованість валюти - це можливість обміняти валюту на інші валюти:

- вільно конвертовані валюти - це валюти, які вільно і без обмежень обмінюються на інші валюти.

- частково конвертовані валюти - це валюти, які обмінюються на деякі інші валюти.

- неконвертовані валюти - це валюти, які діють в одній країні і не обмінюються на інші валюти.

Концепція конвертованості валюти включає поняття:

Резервна валюта - це валюта, яка використовується для обслуговування міжнародних розрахунків за зовнішньоторговельними операціями, іноземних інвестицій і для визначення світових цін. Резервними валютами є: долар США, євро, фунт стерлінг, китайський юань, японська ієна.

Формою існування обмінного курсу є валютний режим.

Фіксований режим - передбачає обмін однієї валюти на іншу на основі чітко визначеного валютного паритету.

Плаваючий режим – передбачає обмін однієї валюти на іншу в залежності від попиту та пропозиції.

Світова валютна система – це організаційна форма грошово-кредитних відносин у міжнародному обігу, яка склалася на основі розвитку світового ринку, закріплена міждержавними угодами і обслуговує взаємний обмін результатами діяльності національних господарств [52].

Перша світова валютна система - Паризька (1867р) склалася ще в 19 столітті - у вигляді «золотого стандарту» – при якому міжнародними грошима було золото, не існувало ніяких угод, що регулювали б валютні відносини.

На Генуезькій конференції в 1922 році – було укладено міжнародну угоду, яка документально оформила світову валютну систему, ввівши «золотодевизний стандарт» - який передбачав обмін провідних валют світу на золото за фіксованими співвідношеннями. Проіснувала ця система до років «великої депресії» в США (1930роки).

У місті Бреттон-Вудс (США) в 1944 році були узгоджені основні принципи грошово-кредитної і фінансової системи, відомої як грошова система Бреттон-Вудса, яка базувалася на золотовалютному і золотодоларовому стандартах і функціонувала за допомогою міждержавного регулювання через Міжнародний валютний фонд.

Четверта валютна система вступила в силу в квітні 1978 року і була перейменована в валютну систему Ямайки, яка була прийнята в Кінгстоні, Ямайка. Її особливість - переважання долара США на світовому ринку; ця світова грошова система заснована не на золоті, а на обігу паперових і кредитних грошей.

Європа створила регіональну валютну систему - Європейську валютну систему, яка була створена державами-членами Європейського співтовариства для протидії гегемонії долара США у світовій валютній системі, а також для забезпечення чіткого співвідношення національних валют та для підтримки інтеграційних процесів. Механізм Європейської валютної системи включає чотири основні елементи:

- одиниця європейської валюти - євро.
- режим загальних коливань обмінного курсу.
- європейський фонд валютного співробітництва.
- валютні ринки світу [62, с. 70].

Валютний ринок - це система соціально-економічних і організаційних відносин купівлі-продажу різних іноземних валют і платіжних документів в іноземних валютах.

Валютні ринки забезпечують міжнародні платежі для зовнішньої торгівлі, туризму, послуг, приватних переказів, руху капіталу.

Найбільші міжнародні валютні ринки працюють в: Лондоні, Франкфурті-на-Майні, Парижі, Нью-Йорку, Токіо, Гонконгу, Сінгапурі, Бахрейн.

Валютні ринки забезпечують своєчасні міжнародні розрахунки, страхування валютних ризиків, диверсифікацію валютних резервів, валютні інтервенції, спекулятивний прибуток сторін угод у вигляді курсових різниць.

Інститути валютного ринку: великі банки і фінансові компанії, спеціалізовані брокерські фірми, які здійснюють валютні операції.

Світовий ринок золота - це система відносин купівлі-продажу золота і сукупність центрів, де здійснюються операції купівлі-продажу золота для промислових цілей, покупки необхідної іноземної валюти, приватного накопичення, спекуляції.

Суб'єктами світового ринку золота є комерційні банки, фірми, фізичні особи.

Баланс міжнародних розрахунків - це співвідношення грошових зобов'язань, доходів і платежів між країнами за період часу. Сальдо міжнародних розрахунків включає:

1. Платіжний баланс - включає три основні розділи [42]:

- торговий баланс - це різниця між вартістю експорту та імпорту, або так званий чистий експорт.

- баланс послуг і некомерційних платежів («невидимі операції») - включення платежів і доходів від транспорту, страхування, зв'язку, туризму, грошових переказів споживачів (заробітна плата, спадщина, пенсії).

- сальдо капіталу і позик - показує приплив іноземних інвестицій і позик, а також надання позик та інвестицій в інші держави.

2. Поточний рахунок - це відношення вимог і зобов'язань країни до інших держав на певну дату (наприклад, на початок року).

3. Залишок міжнародного боргу держави - це сума боргу і майнових зобов'язань держави перед іноземними кредиторами, які повинні бути своєчасно виплачені з відсотками.

В економічній літературі існують різні погляди на значення терміна «міжнародні розрахунки». На відміну від існуючих підходів до розуміння сутності міжнародних розрахунків, ми пропонуємо:

1) уявлення про міжнародні платежі і механізми регулювання багатосторонніх, подвійних і односторонніх вимог і зобов'язань;

2) зараховувати до міжнародних розрахунків операції які здійснюються в товарно-грошовій формі, в готівковій формі, в товарній формі та визначаються в грошовому вираженні в валютних контрактах.

Система міжнародних розрахунків містить наступні елементи [42]:

- платники коштів (юридичні та фізичні особи, держави); одержувачі коштів (фізичні або юридичні особи, та держави); елементи інфраструктури;

- об'єкти розрахункових відносин і міжнародних розрахунків - грошові (валютні) вимоги та зобов'язання, що виникають у зв'язку з укладенням зовнішньоторговельного договору, в зв'язку з товарними і нетоварними операціями, включаючи надання і погашення кредиту, сплату відсотків по ньому;

- механізм грошових переказів. Важлива роль в його діяльності відводиться суб'єктам, безпосередньо обслуговуючим учасників зовнішньоекономічної діяльності, які здійснюють валютне регулювання і контроль в міжнародних розрахунках (НБУ, комерційні банки, законодавчі органи, які розробляють і приймають правову базу для міжнародних розрахунків) і побічно пов'язаних діяльністю основних суб'єктів міжнародних розрахункових відносин (митні, податкові, судові органи, нотаріуси та ін.).

Таким чином, міжнародні розрахунки являють собою систему механізмів реалізації грошових вимог і зобов'язань, що виникають при веденні зовнішньоекономічної діяльності між державами, фірмами, підприємствами та громадянами різних держав. Форми міжнародних розрахунків, що склалися у світовій практиці, є свого роду методами хеджування валютних ризиків і

відрізняються один від одного ступенем гарантії для учасників розрахунків та формою участі в таких розрахунках банківських установ. Вибір форми оплати залежить від швидкості і гарантії оплати, суми витрат, пов'язаних з транзакціями через банки.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ

2.1. Колізійно-правове та субстантивне регулювання розрахункових операцій

Своєрідність міжнародного приватного права як полісистемного комплексу визначається не тільки характеристиками його предмета і джерел але і застосуванням методів правового регулювання. Їх основним завданням є усунути «колізію» законів, що виникає в процесі міжнародних відносин приватного права (від латинського *Collisio* - конфлікт), що дозволяє двом і більше нормативним документам з різних правових систем одночасно претендувати на регулювання одного і того ж фактичного складу [40, с. 55].

Така ситуація досить рідкісна в випадках, коли економічні відносини виникають між суб'єктами однієї держави і всередині держави. Однак якщо він має один або кілька компонентів, які надають відповідний міжнародний характер, то такий фактичний склад як би одночасно «прив'язаний» до кількох правових систем, кожна з яких потенційно може бути використана в даному випадку. Таким чином, завдання значно ускладнюється, оскільки з усіх систем, що претендують на регулювання взаємовідносин суб'єктів, необхідно вибрати одну.

Характеристика колізійного та матеріально-правового методів регулювання, кожен з яких має свої переваги і недоліки.

Колізійний метод є необхідним для регулювання цивільно-правових відносин, регламентація яких не узгоджена, а також у разі потреби зробити вибір між нормами права.

Проблеми, пов'язані з вирішенням колізій, давно досліджувались у науковій літературі не тільки в загальнотеоретичному аспекті, а й стосовно міжнародного приватного права. Адже застосування цього методу саме в цій галузі права відбувається частіше, ніж у інших. Тому стає зрозумілим, що у деяких правових

системах колізійне право вважається значною частиною міжнародного приватного права чи повністю ототожнюється з ним.

Отже, потреба в застосуванні колізійного методу може виникати як у випадку неідентичності законодавства різних правових систем з одного і того ж питання, так і у випадку їх абсолютної схожості. Тобто, для винесення рішення на основі законодавства певної держави суд повинен, насамперед, зробити вибір між законодавством цих держав, тобто звернутися до колізійної норми. Цей метод застосовується також за відсутності міжнародної уніфікації матеріально-правових норм із певного питання. Вказаний метод покликаний вирішити колізійну проблему, яка виникає у міжнародному приватному праві, її вирішення здійснюється різними способами. Наприклад, через застосування уніфікованих матеріально-правових норм міжнародних договорів чи звичаїв; "переборення" колізії, тобто тимчасовим її вирішенням стосовно конкретних випадків. Останнє є наслідком правозастосовної діяльності та може виявлятися в офіційному чи неофіційному тлумаченні права. Але найчастіше для вирішення колізійної проблеми застосовують саме колізійні норми, тобто норми права (національного чи міжнародного), які визначають законодавство правової системи, що необхідно застосувати до певного правовідношення.

Незважаючи на простоту, використання колізійного методу пов'язано з низкою об'єктивних труднощів і недоліків, які істотно знижують ефективність його дії.

По-перше, цей метод не сприяє однаковості вирішення одного і того ж змісту юридичних суперечок або інших конфліктів між контрагентами в судах різних держав, оскільки правила національних правових систем можуть відрізнятися в регулюванні одних і тих же відносин.

По-друге, оскільки колізійні правила містяться в законах різних держав, між цими правилами існує колізія. Таким чином, іноземне право, про яке йдеться в нормі колізійного права, може, в свою чергу, передбачати необхідність застосування правил першої держави або будь-якої третьої країни.

По-третє, колізійний метод регулювання, незважаючи на те, що він використовується в регулюванні міжнародних відносин, носить національний характер. Матеріальне право, застосування якого неминуче призводить до колізійного методу, в більшості випадків буде внутрішнім правом конкретної держави.

По-четверте, у випадках, коли іноземне право застосовується згідно з колізійними нормами, виникає серйозна проблема роз'яснення його змісту, тлумачення і принципів застосування. Проведення якісної роботи в цій сфері - серйозна проблема для національних судових органів різних країн, які, звичайно, не можуть знати право іноземної держави з таким ступенем деталізації, як власне.

Матеріально-правовий. Колізійна норма, відсилаючи до законодавства певної держави, самостійно не врегульовує правовідносини з "іноземним елементом", її існування має сенс за умови використання й матеріально-правової норми, тобто такої, що по суті регулює правовідносини у міжнародному приватному праві. Наявність матеріально-правових норм свідчить про існування поряд із колізійним, матеріально-правового методу регулювання вказаних правовідносин.

Зміст цього методу полягає в тому, що правовідносини регулюються безпосередньо юридичними нормами, без відсилання до іноземної правової системи. В доктрині та практиці держав існують розходження у розумінні змісту матеріально-правового методу. Вони виникають через неоднозначність того, які саме матеріально-правові норми належать до сфери міжнародного приватного права.

Так само як і колізійний метод, матеріально-правовий метод матеріального регулювання відносин має ряд недоліків, до яких, зокрема, відносяться:

- 1) У вузькій предметній області поширення єдиних матеріальних норм. Даний факт пояснюється небажанням держав на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин відмовлятися в деяких випадках від національного правового регулювання на користь нормативного міжнародного права, повне

виконання якого пов'язане зі значними фінансовими та організаційними труднощами;

2) Наявність значної кількості прогалин і нечітких формулювань в текстах актів, що містять єдині правила. Навіть в тих випадках, коли держави дійшли згоди про необхідність розробки договору, вони не завжди можуть прийти до такої угоди за змістом складових його норм. Тому багато міжнародних джерел є узагальненими і неповними, що знижує їх регулюючий потенціал і іноді може вимагати їх деталізації на рівні національного законодавства;

3) бажання розширити обсяг міжнародних джерел міжнародного права і кількість організацій, на які вони будуть поширювати свою діяльність, змушує творців міжнародних договорів і конвенцій в більшості випадків відмовитися від використання обов'язкових положень в своїх текстах. Ця обставина відкриває цілком законні можливості для вибіркового використання таких джерел учасниками міжнародних недержавних відносин або навіть для їх свідомого ігнорування.

Появу субстантивного методу було викликано бажанням учасників міжнародного спілкування замінити суперечливі положення національного законодавства окремих країн системою однорідних нормативних актів, покликаних безпосередньо регулювати міжнародні недержавні відносини. Спочатку цей метод використовувався тільки в області міжнародної торгівлі - області, для якої регулювання національного права було найменш пристосованим, а потім поширення на інші інститути міжнародного приватного права.

В даний час основною формою досягнення уніфікації предметного регулювання відносин у сфері міжнародноправового регулювання є укладення міжнародних договорів. Як правило, всі вони - результат багаторічної наполегливої праці міжнародних організацій; і конференцій і відображають баланс інтересів окремих держав з актуальних питань. Уніфікація норм міжнародного приватного права сьогодні можлива також через прийняття міжнародно-правових звичаїв, вироблених на основі широкого і єдиного міжнародного співробітництва.

Для того щоб знайти вихід при вирішенні колізійних проблем грошових зобов'язань важливо їх класифікувати, а саме: виділити первинні і вторинні. Первинні регулюються колізійними нормами, які покликані регулювати відповідні відносини, а вторинні зазвичай підкоряються колізійним нормам основного договору (купівля, транспортування, банківський депозит і т. д.).

Щодо колізійного регулювання розрахункових операцій в національному законодавстві України то воно обмежується положеннями статей 43 і 44 Закону України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 р. [13].

Щодо законодавства деяких інших держав, то це питання врегульовується окремими колізійними нормами. Наприклад, §38 Закону про міжнародне приватне право Австрії встановлює можливість застосування особистого закону кредитної установи до банківських операцій. А у відносинах між кредитними установами застосовується особистий закон сторони, яка повинна здійснити виконання [44].

Для вирішення конфліктних ситуацій в сфері грошових зобов'язань застосовують *lex monetae* (*lex rescunia*), яке передбачає застосування права тієї держави, платіжним засобом якої виступає відповідна валюта. Саме на цьому принципі відповідно до ст. 147 Закону Швейцарії «Про міжнародне приватне право» 1987 р., до грошових зобов'язань застосовується закон держави-емітента відповідної валюти [44].

Поряд з формулою *lex monetae* в міжнародних договорах, внутрішні і закордонні нормативні акти передбачають інші зв'язки, наприклад право знаходження кредитора (стаття 6.1.6 Принципів УНІДРУА, ред. 2016); закон про місце платежу (стаття 147 Закону Швейцарії «Про міжнародне приватне право» 1987); внутрішнє право звичайного місця проживання кредитора, що одержує аліменти (стаття 4 Конвенції про право, що застосовується до аліментних зобов'язань від 2 жовтня 1973 г.); право держави місцезнаходження cedenta (стаття 22 Конвенції ООН (ЮНСІТРАЛ) про відступлення дебіторської заборгованості в міжнародній торгівлі від 12 грудня 2001 г.) [55].

В англо-саксонській правовій системі *lex causae* використовується для вирішення питання належності виконання зобов'язання, а *lex fori*

використовується для прийняття рішення про допустимість заліку і укладення угоди про заміну виконання.

Це дозволяє зробити висновок про звуження можливості застосування принципу автономії волі сторін в регулюванні розрахункових відносин у зовнішньоторговельних угодах.

2.2. Уніфікація міжнародного матеріально-правового регулювання розрахункових операцій

Глобалізація економік та фінансових систем окремих держав призводить до збільшення розмірів взаємних інвестицій, у вигляді іноземного капіталу, як в національні економіки в цілому та і в окремі сектори економіки, зокрема і в банківський сектор. Це в свою чергу призводить до інтенсифікації транскордонних банківських послуг. При цьому, за рахунок збільшення кількості уніфікованих нормативних актів відбувається уніфікація матеріально-правового регулювання транскордонних розрахункових операцій.

Глобалізація в сфері банківських послуг, потребує нагляду за роботою підрозділів та відділень іноземних фінансових установ за кордоном. Такий нагляд може бути забезпечений завдяки взаємодії органів фінансового (банківського) нагляду різних держав. Саме транскордонна діяльність банківських установ призвела до появи міжнародної нормативної бази для гармонізації стандартів банківського регулювання, а також до створення регулюючих органів. Перша міжнародна банківська криза, яка стала наслідком банкрутства німецького банку Bankhaus Herschtatt в 1974 році, призвела до створення центральними банками і наглядовими органами держав G10 органу міжнародного співробітництва в сфері банківського регулювання, відомого сьогодні як Базельський комітет з питань банківського нагляду. Головним завданням Базельського комітету є впровадження високих і єдиних стандартів у сфері банківського регулювання і нагляду.

Також на процес уніфікації матеріально-правового регулювання здійснює вплив діяльність неурядових організацій, що спрямована на узагальнення

практики ведення бізнесу, вивчення і систематизацію існуючих звичаїв, розробка типових форм документів та договорів у відповідних сферах. Така діяльність набуває міжнародного, глобального характеру та чинить істотний вплив на національні законодавства. Так, Конвенції УНІДРУА про міжнародні переказні та міжнародні прості векселі 1988 року, про міжнародний факторинг 1988 року, про міжнародний фінансовий лізинг 1988 року а також Конвенція ООН про використання електронних повідомлень у міжнародних договорах 2005 року та типові закони та положення з питань права міжнародної торгівлі, були розроблені та прийняті за безпосередньої участі міжнародних організацій.

Швидкі інтеграційні процеси економік європейських держав, які розпочалися після створення Європейського Союзу зумовили необхідність уніфікації законодавства країн-членів ЄС в сфері розрахункових операцій. Першим кроком на цьому шляху стала норма про свободу руху платежів в ч. 2 ст. 63 Договору про функціонування ЄС [5]. Наступним кроком стала Директива 97/5 / ЄС про грошові перекази від 27 січня 1997 р. [24]. Істотні зміни в регулювання безготівкових розрахунків були внесені Директивою 2007/64 / ЄС про платіжні послуги від 13 листопада 2007р. [37], яка з часом була замінена Директивою 2015/2366 від 25 листопада 2015 р. [25]. Прийняття останньої директиви призвело до підвищення конкуренції на ринку платіжних послуг, та гармонізувало законодавство держав-членів ЄС в сфері захисту прав споживачів при отриманні платіжних послуг, та прав та обов'язків надавачів таких послуг. З метою здійснення нагляду за фінансовими установами, що здійснюють операції з електронними грошима, було прийнято Директиву 2009/110/ЄС від 16 вересня 2009 р. З метою створення єдиної платіжної зони в 2012 році був прийнятий Регламент ЄС SEPA [26], на основі якого були розроблені нові стандартизовані інструменти розрахунків SEPA. Регламент почав визначати правові основи діяльності платіжних і кредитних організацій в сфері надання розрахункових послуг а також юридичну та технічну інтеграції розрахунків з використанням грошових переказів та платежів прямим дебетом. Крім цього Регламент встановив нові вимоги до позначення міжнародного номера банківського рахунку (IBAN),

який також запроваджено в Україні в системі електронних платежів з 2020 року [37].

Проте, незважаючи на значну уніфікацію права по міжнародних розрахунках, національне законодавство продовжує відігравати значну роль в регулюванні міжнародних фінансових операцій. Норми національного права, що покликані врегульовувати фінансові відносини з іноземними елементами, містяться в різних нормативних документах. Наприклад, в Законах України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 р. [10], «Про банки та банківську діяльність» від 7 грудня, 2000 р. [11], «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 5 квітня 2001 р. [14], «Про валюту і валютні операції» від 21 червня 2018 р. [12], а також в підзаконних актах, які розробляються та затверджуються Національним Банком України. Наприклад, Постанови Правління Національного банку України «Про затвердження Інструкції про відкриття і закриття банківських рахунків та кореспондентських рахунків банків-резидентів та нерезидентів» від 12 листопада 2003 р. № 492 [20], «Про затвердження Положення про системи учасників платіжних систем і операторах послуг платіжної інфраструктури» від 4 лютого 2014 р № 43 [21], «Про здійснення операцій з використанням електронних платіжних засобів» від 5 листопада 2014 р № 705 [23], «Про затвердження Положення про порядок проведення банками акредитивних операцій» від 3 грудня 2003 р. № 514 [22].

Найбільш розповсюдженою формою міжнародних платежів є банківський переказ, суть якого полягає в тому, що клієнт банку замовляє переказ визначеної суми грошей зі свого рахунку на рахунок іншої особи або на свій рахунок.

В Українському законодавстві така форма розрахунків відбувається з застосуванням платіжних доручень. Це визначають статті 1089-1092 Цивільного кодексу України [6], стаття 341 Господарського кодексу України [7], стаття 1 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [12] та Інструкція за безготівковими розрахунками в Україні в національній валюті [19].

Використовуючи цю форму розрахунків сторони транснаціонального договору знаходяться в різних країнах а тому вони вимушені залучати до

платіжної операції фінансові установи, а саме: банк платника та банк одержувача грошей. У міжнародному приватному праві немає міжнародно-правового акта, який би чітко врегулював банківські перекази. Проте існують рекомендаційні документи, що врегулюють операції переказу коштів, однак вони носять лише рекомендаційний характер. Наприклад, Типовий закон ЮНСІТРАЛ про міжнародні кредитові перекази 1992 р. та Правове керівництво ЮНСІТРАЛ з електронного переведення коштів 1987 р. [55].

Залежно від способу документообігу по банківським каналам розрізняють наступні види кредитових переказів: поштовий переказ (поштове платіжне доручення), що відправляється банком авіапоштою; телеграфне або телексне платіжне доручення, що відправляється по телеграфу або телексом в банк одержувача з зазначенням платежу одержувачу; SWIFT-переказ - письмове платіжне доручення, відправлене використовуючи міжнародну комп'ютерну мережу.

Дебетовий переказ (у внутрішніх розрахункових відносинах - платежі по інкасо) - форма платежу, при якій експортер доручає банку одержати від імпортера суму платежу при наданні товарних документів. В Українському правовому полі інкасова форма розрахунків врегулюється не тільки нормами національного законодавства, а саме: Законом України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [14] та Інструкцію про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті [19], але і міжнародними звичаєвими нормами у вигляді Уніфікованих правил по інкасо у редакції 1995 року.

Інкасо здійснюється банком за дорученням клієнта операцій з розрахунковими та супровідними документами з метою одержання платежу або передачі розрахункових та / або супровідних документів проти платежу або передачу розрахункових та / або супровідних документів на інших умовах. Учасниками такої операції є експортери [55], банк-ремітент, банк, що виконує інкасо (банк, який бере участь в виконаних дорученнях), банк, що подає документи платнику, та платник.

Особливість правової природи інкасо знаходить своє відображення в ст. 12 Уніфікованих правил, згідно з якими інкасуєчий банк несе відповідальність тільки за видачу платнику документів проти платежу та не несе відповідальності за оплату, отримання або перевірку цих документів, а банку-ремітенту слід утримуватися від обговорення виду і кількості документів, отриманих від банку-інкасатора.

У випадку укладення зовнішньоторговельного контракту в якому сторонами визначено, що платежі за поставлені товари будуть проводитися з використанням документарного акредитива, в контракті зазвичай вказується, який банк відкриває акредитив, через який банк цей акредитив має бути авізований експортеру, обумовлюється вид акредитива, перелік документів, які має подати експортер для одержання платежу.

Форма розрахунків по акредитиву регулюється як Українським законодавством, а саме Положенням про порядок здійснення банками операцій за акредитивами [22], так і міжнародними звичаєвими правилами, а саме: Уніфікованими правилами та звичаями для документарних акредитивів (редакція 1993 року, публікація МТП № 500 [44], редакція 2007 р публікація МТП № 600 [44]). Міжнародно-правове регулювання акредитивів залишається незначним. Єдиним міжнародним документом, предметом регулювання якого є виключно міжнародний акредитив, є Конвенція ООН про незалежні гарантії та резервні акредитиви від 11 грудня 1995 р. [2].

Важливим принципом в міжнародному регулюванні акредитиву є принцип суворого дотримання, згідно з яким банк має право відхилити документи, що не відповідають умовам акредитива. Вимоги до таких документів містяться як в національному законодавстві, а саме в Кодексі торговельного мореплавства України [9]), так і в міжнародних угодах, а саме: Міжнародна конвенція про уніфікацію деяких правил коносаментів 1924 р. [4] та уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів.

Що стосується вирішення конфліктних ситуацій, то міжнародний акредитив регулюється складним набором колізійних норм, які включають, серед іншого,

право країни банку-емітента, яке застосовується до угоди між наказодавцем і банком-емітентом, і до одностороннього зобов'язання банку-емітента перед бенефіціаром, право держави виконуючого банку, яке застосовується до угоди між банком-емітентом і виконуючим банком і угодою між банком-емітентом і авізуючим банком.

У міжнародних розрахунках використовуються різні фінансові інструменти. До таких інструментів відносяться: векселі, чеки, депозитні сертифікати. В міжнародних розрахунках вексель може використовуватись в якості боргового забезпечення, платіжного, розрахункового або кредитного інструменту.

Міжнародно-правове регулювання обігу векселів характеризується існуванням трьох вексельних систем, а саме Женевської, англо-американської та групи держав національні законодавства який, щодо обігу векселів побудоване на нормах Комерційного кодексу Франції від 1807 року. Женевську систему застосовують державами, які імплементували в національні законодавства норми Женевських конвенцій 1930 р., до яких належать: Конвенція про гербовий збір стосовно переказних та простих векселів 1930 р., Конвенція про врегулювання деяких колізій законів про переказні векселі та прості векселі 1930 р. та Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі 1930 р., До держав, які використовують Женевську систему обігу векселів відносяться держави континентальної Європи, які приєдналися до Женевських конвенцій, а також держави, які не приєдналися до Конвенцій, проте прийняли Женевську систему обігу векселів в якості моделі для національного законодавства про обіг векселів.

Англо-американська система представлена Великобританією, США, Канадою, Австралією і деякими іншими колишніми колоніями Великобританії, включаючи офшорні зони, де їх власне законодавство про векселі корінням походить від Закону Великобританії «Про переказні векселі» від 1882 року.

До третьої групи відносяться держави Латинської Америки, Єгипет, Іран, Ліхтенштейн, Таїланд та інші.

У 1999 р Україна офіційно приєдналася до всіх трьох Женевських вексельних конвенцій 1930 року, а врегулювання обігу векселів на території

України було здійснено через Закон України «Про обіг векселів в Україні» від 5 квітня 2001 р. № 2374-III [15].

Незважаючи на те, що обіг векселів у сфері міжнародних розрахунків є достатньо внормованим та врегульованим, проте можуть виникати питання щодо застосовного права при розрахунках з використанням векселів, якщо вексель випущений в одній державі, держателем векселя є компанія, розташована в другій державі місцем платежу є третя держава. Ускладнювати це питання може той факт, що всі ці держави можуть належати до різних вексельних систем.

Регулювання колізій, введене Конвенцією про врегулювання деяких колізій законів про переказні векселі та простих векселів 1930 року, передбачає застосування принципів колізійного права щодо особистого права боржника, місця походження векселя і місця виконання такого зобов'язання.

Крім вищезазначеної Конвенції, є багато національних законодавчих актів, заснованих на положеннях Женевських конвенцій 1930 року і містять посилання на Конвенцію. Як наприклад, законів які містять такі посилання, можна навести Закон Італії «Реформа італійської системи міжнародного приватного права» 1995 року, Закон Китайської Народної Республіки «Про прості векселі» від 10 травня 1995 р., Закон Великобританії «Про переказні векселі» 1882 року, Закон Румунії «Про регулювання відносин міжнародного приватного права» від 1992 р. № 105. Ці нормативні акти можуть містити різні за своїм змістом колізійні норми та різні прив'язки [44].

Щодо Закону України «Про міжнародне приватне право» [13] колізійне регулювання міжнародних вексельних відносин може здійснюватися в такий спосіб: особистий закон юридичної особи визначає здатність нести відповідальність за векселями (ст. 25 Закону України «Про міжнародне приватне право»); право власності на вексель визначається правом країни проживання особи (ст. 38 Закону України «Про міжнародне приватне право»), а форма договору - за принципом автономії волі або волевиявлення, критерій тісного зв'язку з договором. Крім того, можливе застосування колізійного права другорядним чином, оскільки певні елементи зобов'язання за векселем можуть

підпадати під дію різних правових систем, що не перешкоджає застосуванню положень частини 3 та 4 статті 5 Закону України «Про міжнародне приватне право».

Приватно-правові відносини, що виникають в результаті застосування чека як засобу платежу, також є специфічним предметом міжнародного приватного права і регулюються матеріально-правовим і колізійним методами регулювання. Як і у випадку з векселями, регулювання цих відносин є комплексним і зачіпає як міжнародне та і національне право.

Схожість правового регулювання векселів і чекових розрахунків зумовлено наявністю міждержавної уніфікації. Ця уніфікація відбулася на основі Женевських чекових конвенцій 1931 років, а саме Уніфікованого закону про чеки 1931 року, Конвенції про врегулювання деяких колізій законів про чеки 1931 року та Конвенції про гербовий збір стосовно чеків 1931 року.

Існує дві основні системи чекового права. Так, відповідно до Женевської системи чек має автономний статус, а згідно англо-американської системи чек є різновидом переказного векселя.

«Женевський» чек повинен бути відзначений галочкою, і його відсутність позбавляє документ властивостей чекового документа.

«Англо-американський» чек - це різновид переказного векселя (п. 73 Закону Великобританії «Про переказний вексель 1882 року і статті 3-104 Єдиного комерційного кодексу США). Більше того, Єдиний комерційний кодекс США, на відміну від законодавства держав континентальної Європи, не вимагає наявності чекової мітки і говорить, що документ може бути чеком, навіть якщо він називається грошовим переказом (статті 3-104 Єдиного комерційного кодексу США) [44].

Національне законодавство України не відносить чек до цінних паперів, а відносить його лише до форми безготівкових розрахунків, які можуть бути зроблені з використанням платіжних чеків (стаття 1102 Цивільного кодексу України [81], стаття 341 Господарського кодексу України [2], ст. 3 Закону

України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23 лютого 2006 р. [11], п. 1.4 Інструкції за безготівковим розрахунком в Україні в національній валюті [19]).

Незважаючи на те, що Женевські чекові конвенції 1931 року не були ратифіковані Україною, їх норми враховувалися при розробці національних нормативних актів.

Так, згідно Положення про порядок здійснення операцій з чеками в іноземній валюті на території України передбачає можливість для банків і небанківських фінансових організацій проводити операції з чеками в іноземній валюті, на території України які емітовані за кордоном і пред'явлені до оплати в Україні.

Перевірка чекової правосуб'єктності визначається за загальним правилом на основі особистого закону. Можливість особи бути платником по чеку визначається законом місця платежу.

Таким чином, аналіз основних аспектів міжнародно-правового регулювання розрахункових операцій показав, що їх регулювання здійснюється через єдність міжнародних і національних норм матеріального і колізійного права, які часом є імперативними. Система транскордонних розрахункових операцій являють собою систему послідовних міжнародних і внутрішніх правочинів, які об'єднані єдиною метою – зробити міжнародні розрахунки простими, швидкими та надійними за рахунок уніфікації законодавства, стандартизації платіжних документів та залученню до міжнародних розрахунків стабільних та надійних банківських установ.

РОЗДІЛ 3

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОКРЕМИХ ФОРМ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ

3.1. Акредитив, вексель, інкасо, як окремі форми рахункових операцій

Акредитив - це угода, згідно з яким банк-емітент від імені клієнта (заявника акредитива) або від свого імені щодо документів, що відповідають умовам акредитива, зобов'язаний здійснити платіж одержувачу або доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж. Характерною рисою акредитива є його абстрактний характер, оскільки відносини між його сторонами юридично не пов'язані із зовнішньоторговельною угодою, щодо якої виникло грошове зобов'язання.

Етапи розрахунків за акредитивами.

Етап 1. Покупець (іноземний покупець або внутрішній імпортер) і продавець (внутрішній експортер або іноземний постачальник) спочатку укладають контракт, який передбачає форму оплати через акредитив.

Крок 2. Покупець просить банк своєї країни відкрити акредитив на користь експортера. Банк, який випускає акредитив, називається банком-емітентом; покупець - принципал акредитива (заявник); експортер є бенефіціаром, тому що він отримує вигоду.

Етап 3. Банк дає згоду на відкриття акредитива. Таким чином, банк-емітент, випускаючи акредитив, гарантує платіж бенефіціару (експортеру) за умови, що він буде дотримуватися певних умов.

Крок 4. Банк-емітент просить банк в країні-експортері повідомити постачальника про відкриття акредитива. Останній називається авізуючим банком. Він стежить за дотриманням умов акредитива (зазначених банком-емітентом), але не бере на себе ніяких зобов'язань по гарантії оплати експортеру. Таке забезпечення виходить від банку-емітента акредитива.

Банк-емітент може попросити авізуючий банк (в країні-експортері) додати своє «підтвердження» акредитива до існуючого, що буде означати, що авізуючий банк надає свою умовну гарантію платежу на додаток до гарантії, наданої Банком-Емітентом.

Вартість відкриття акредитива зазвичай несе покупець, хоча можуть бути випадки, коли частина або всі витрати несе експортер.

Крок 5. Після відвантаження товарів експортер повинен надати банку, який зазначений в акредитиві (можливо, авізуючий банк), певні документи відповідно до умов акредитива: транспорт (наприклад, коносамент), копії рахунків-фактур, а якщо експортер оплачує страховку - страховий поліс. Оскільки акредитив передбачає, що умовою банківської гарантії можуть бути тільки перераховані документи, для даної системи розрахунків використовується термін «документарний акредитив».

Крок 6. Якщо документи, представлені експортером, на думку перевіряючого банку (можливо, авізуючого), виконані правильно, здійснюються розрахунки за акредитивом.

Таким чином, система розрахунків за допомогою документарних акредитивів - це метод розрахунків в міжнародній торгівлі, який надає експортеру гарантію платежу за певних умов. Ця система також дозволяє імпортеру отримати короткострокову позику, коли умови платежу передбачають прийняття або облік комерційного або банківського рахунку.

Існують дві основні форми акредитивів - відкличні і безвідкличні.

Відкличний акредитив може бути змінений або відкликаний в будь-який час після відвантаження товарів, і в результаті продавець ризикує, що акредитив, тобто банківська гарантія, буде змінений.

У разі безвідкличного акредитива банк-емітент (банк покуця) зобов'язується виконати своє зобов'язання по акредитиву, якщо бенефіціар виконав усі умови. Таким чином, бенефіціар отримує тверду гарантію від банку-емітента, яка забезпечує йому бажане забезпечення.

Існує два типи безвідкличних акредитивів: підтвержені і непідтвержені авізуючим банком.

Безвідкличний акредитив, не підтверджений авізуючим банком, завжди тягне за собою зобов'язання по оплаті зі сторони банку-емітента. У разі безвідкличного підтверженого акредитива авізуючий банк приєднується до платіжного зобов'язання незалежно від зобов'язання банку-емітента і на додаток до нього. Підтверджуючий банк гарантує виконання свого зобов'язання незалежно від того, чи може банк-емітент відшкодувати суму.

Крім них існують спеціальні типи акредитивів: поновлювані, переказні, компенсаційні.

Поновлюваний акредитив - це обов'язок банку-емітента відновити початкову суму акредитива після того, як він був використаний. Поновлюваний акредитив може бути накопичувальним або ненакопичувальним. Перше означає, що невикористані суми можуть бути додані до наступного внеску. У разі некумулятивних акредитивів невикористані суми не додаються. Бенефіціар, зазначений у переказному акредитиві, має можливість дати вказівку своєму банку перевести акредитив повністю або частково іншому бенефіціару. Компенсаційний акредитив - це новий акредитив, відкритий на основі існуючого непередаваного (базового) акредитива на користь іншого бенефіціара.

У зв'язку з економічними кризами останніх десятиліть значно зросла роль векселів як альтернативи грошей. Використання векселя дозволяє замінити певну частину грошових розрахунків між контрагентами. Можна сказати, що вексель - це ті ж гроші, за які можна отримати продукцію від виробника.

Вексель - це цінний папір, який засвідчує безумовне грошове зобов'язання емітента виплатити певну суму грошей власникові векселя після настання терміну погашення. Вексель - це сучасний фінансовий інструмент з майже тисячолітньою історією. У світовій практиці, виходячи з досвіду, сформовані два основних типи векселів: прості і переказні, які активно використовуються господарюючими суб'єктами в більшості країн. Індосамент - один з найважливіших аспектів функціонування простого векселя, який дозволяє передавати вексель між різними

господарюючими суб'єктами, забезпечуючи умови для використання векселю як засобу платежу. Залежно від мети і характеру операцій, що лежать в основі випуску векселів, а також їх надання, крім комерційних, бувають фінансові, казначейські, бланкові, фіктивні та інші векселі. Вексель - один з важливих кредитно-розрахункових документів, який виконує функції платіжного документа і може використовуватися як інструмент стягнення заборгованості.

Вексель торгується на фінансовому ринку, виконуючи функції грошей як засобу обігу і засобу платежу. Завдяки цим властивостям вексель знижує потребу в грошах, значно прискорює оборот, так як вирішує проблему взаєморозрахунків між виробниками.

Інкасо. Послуги зі збору платежів, пропоновані банками, є засіб, за допомогою якого експортер в одній країні може отримати платіж від боржника в іншій.

Існує наступна класифікація інкасових платежів:

1. При використанні зовнішнього інкасо - банк зобов'язується здійснити оплату чеком, витратним, банківським чеком або векселем від особи за кордоном, наприклад, від іноземного імпортера від імені експортера.

2. При використанні внутрішнього інкасо - внутрішній інкасо - банк допомагає іноземному банку отримати платіж чеком, витратним, банківським чеком або векселем від резидента, тобто допомагає іноземному банку в отриманні платежу від імпортера від імені іноземного постачальника.

Стандартні міжнародні правила, що визначають роль і обов'язки банків по інкасо, були розроблені і схвалені Міжнародною торговою палатою. Вони були опубліковані як «Єдині правила збору інформації» і вступили в силу в січні 1979 року.

Інкасо – форма розрахунків, за якої банк здійснює посередницьку функцію з передачі документів, що підтверджують відвантаження товару, покупцю проти здійснення ним платежу або на інших умовах.

Сторони, які беруть участь в операції з інкасо.

Ініціатор - Замовник. Це клієнт, який доручає банку провести інкасову операцію. Це може бути як експортер, який ініціює інкасо в банку, так і зарубіжний постачальник товарів, отриманих в нашій країні; постачальник доручає стягнути банк у своїй країні.

Банк-ремітент (відправник) - це банк, якому ініціатор доручає виконати операцію інкасо.

Інкасуючий (колекторський) банк - це будь-який інший банк, який відрізняється від відправника тим, що він бере участь в процесі виконання інкасового доручення, тобто банк, в який банк-відправник відправляє інкасове доручення.

Представницький банк - надає документи платнику, тобто суб'єкту, яким документи надаються разом з інкасовим дорученням.

У разі зовнішнього інкасо банк виступає в якості відправника і тому змушений подати заяву про стягнення з-за кордону від імені покупця в інший іноземний банк, який в даному випадку є інкасуючим.

Використання внутрішнього інкасо передбачає дії банку як інкасуючого (представника), тобто того, хто слідує інструкціям банку-відправника з іншої країни.

Коли банк виконує інкасові операції, обробляються два основних типи документів:

- фінансові - це векселі та прості векселі, чеки, квитанції про оплату або інші подібні засоби платежу;
- комерційні - це рахунки-фактури, товаросупровідні документи, титули і т. д., які не є фінансовими.

Є два основних типи інкасо: чисте і документарне.

«Чисте» інкасо - це інкасація фінансових документів, що не супроводжуються комерційними документами. Іншими словами, при «чистому» інкасо банки обробляють векселі, чеки та інші засоби отримання платежів від іноземного покупця, але не приймають рахунки-фактури, коносаментита інші документи [81].

У документарному інкасо процес інкасації полягає в використанні комерційних документів шляхом надання фінансових та комерційних документів або тільки комерційних документів, які не супроводжуються фінансовими.

При використанні документарного інкасо банк отримує інструкції з надання покупцеві комерційних документів тільки для оплати товару. Ця форма інкасо класифікується як D / P або документ проти платежу.

Крім того, при використанні документарного інкасо банк може отримати інструкції про надання покупцеві комерційних документів проти акцепту покупцем переказного векселя, виданого йому експортером. Ця форма оплати класифікується як документ D / A проти акцепту.

Переказний вексель, який передається разом з комерційними документами на право власності, називається документарним векселем.

У разі D / A інкасо покупець отримує комерційні документи після акцепту переказного векселя, після чого останній знаходиться в інкасуєчій банк до дати його покриття, а потім передається покупцеві для оплати.

Комерційні документи в документальному інкасо часто містять не тільки коносамент, але і рахунок-фактуру, страховий документ та інші документи (наприклад, сертифікати походження і чеки третьої сторони і т.д.).

Банк буде обробляти фінансові та, при необхідності, комерційні документи тільки на підставі отриманих інструкцій. Оскільки в процесі інкасо можуть бути задіяні два або більше банків (один «домашній» і як мінімум один за кордоном), інструкції, отримані банком, можуть виходити від: самого експортера або іншого банку, що діє від імені експортера.

Ці інструкції називаються – наказ про інкасацію, що вказує на необхідний тип транзакції: чистий або документарний інкасо.

3.2. Банківський переказ (система SWIFT) в структурі розрахункових операцій

Всесвітнє міжбанківське фінансове телекомунікаційне суспільство (SWIFT) було засноване в 1973 році. Метою системи було створення швидкої і надійної мережі для передачі банківської інформації під строгим контролем і захистом від несанкціонованого доступу.

Спочатку SWIFT створювався тільки як міжбанківська система. Проте, згодом розвиток стандартизації в галузі міжнародної торгівлі цінними паперами зробило доцільним доступ до мережі небанківських організацій. З 1987 року рішенням загальних зборів учасників компанії дозволений доступ до мережі брокерським і дилерським центрів, кліринговим і страховим компаніям, а також компаніям, що працюють з цінними паперами.

SWIFT належить до транспортних систем, так як забезпечує тільки передачу і доставку повідомлень учасникам системи, без виконання розрахункових операцій, пов'язаних з їх розглядом. Тобто SWIFT не виконує клірингових функцій, а є лише глобальною міжбанківською телекомунікаційною мережею.

Система SWIFT працює 24 години на добу, 365 днів у році. Якщо відправник і одержувач повідомлення працюють в мережі одночасно, його доставка займає не більше 20 секунд.

Система SWIFT має багаторівневу архітектуру. На нижньому рівні знаходяться банківські установи, де встановлені інтерфейсні системи (IC), через які вони підключаються до мережі. SWIFT пропонує своїм користувачам кілька IP-адрес.

Наступний рівень - регіональні процесори (RP), які розташовані в більшості країн, банки яких приєдналися до SWIFT. До одного регіонального процесору можна підключити будь-яку кількість інтерфейсних систем.

Регіональні процесори отримують і перевіряють повідомлення від користувачів системи і передають їх для подальшої обробки груповим процесором (SP). Груповий процесор розподіляє повідомлення за адресами на

регіональних процесорах, зберігає, архівує і шукає повідомлення, а також генерує системні звіти. Обмін повідомленнями між RP і SP здійснюється через світові інформаційні мережі пакетної комутації (X.25). Крім мереж з комутацією пакетів, SWIFT може використовувати більш сучасні технології ATM, Frame Relay і т.д.

Дані в SWIFT передаються по мережі у вигляді структурованих повідомлень, кожне з яких призначене для виконання певної фінансової транзакції. Для кожного підключеного вузла і банку система індивідуально підтверджує отримання повідомлення і його обробку.

Особливістю SWIFT є використання загальних правил і концепцій для всіх користувачів. Розроблені типи повідомлень охоплюють такі області: платежі клієнтів; міжбанківські платежі; торгівля грошима і валютою; виписки з поточних рахунків банків та ін.

Всі повідомлення вводяться в систему в стандартному форматі, що спрощує їх автоматизовану обробку і виключає можливість різної інтерпретації відправником і отримувачем. Повідомлення всистемі розділені на 10 (0,1, ... 9) категорій.

Категорія 0 включає системні повідомлення, що дозволяють організувати взаємодію системи з користувачем. З їх допомогою SWIFT також може інформувати користувача про стан системи, нові послуги і т.д.

Повідомлення категорій 1, 2 ... 9 призначені для банківських операцій і мають більш 70 типів.

Категорії (6) і (8) є резервними, а інші визначають: (1) - операції з обслуговування клієнтів, (2) - міжбанківські операції, (3) - валютні операції, (4) - інкасові та касові документи, (5) - цінні папери, (7) - документарні акредитиви і гарантії і (9) - спеціальні повідомлення (запит, підтвердження і т. д.).

Тема і «хвостовик» утворюють так званий конверт, в якому відправляються повідомлення. Тема в строго стандартизованій формі містить інформацію про відправника та одержувача повідомлення, порядковий номер повідомлення, його тип і пріоритет. Код типу повідомлення всистемі складається з трьох символів. Перший символ коду позначає номер категорії, а останні два - номер типу в

категорії. Наприклад, код 100 означає повідомлення про операцію «переказ від імені клієнта», 200 - переказ з банку і т.д.

У текст повідомлення інформація вводиться також у суворій послідовності і реалізується при заповненні відповідного поля повідомлення, що має чітку нумерацію. Повідомлення складається з послідовності полів, попередньо закодованих двозначними цифровими кодами. Наприклад, 32 - це сума, 50 - це платник, 70 - це мета платежу і т.д.

Поля в повідомленнях поділяються на обов'язкові та необов'язкові. Не можна забувати вказати ключову інформацію для типу повідомлень. Необов'язкові поля необхідні для складних багатоетапних операцій або для передачі додаткових інструкцій.

«Хвостовик» повідомлення містить код аутентифікації, а також інші кодові повідомлення, мета яких - попередити банк-отримувач про можливість подвійної оплати, затримках в передачі повідомлення та іншої допоміжної інформації. У спеціальну групу входять системні повідомлення, які здійснюють діалог користувача з системою. Ці повідомлення використовуються для виконання певних системних функцій: вимоги до повідомлення, освітні цілі, відповідати на запити користувачів і інформувати їх про розвиток мережі.

Є три основних системних повідомлення:

- L/JG-IN / OUT - системне повідомлення для введення / виведення;
- RETRIEVAL - на цей запит система відправляє копію заархівовану;
- ЗВІТИ - дозволяє отримувати різні типи рахунків (періодичні чи разові).

Системним повідомленням віддається більш високий пріоритет, оскільки вони містять основну інформацію про те, як працює система. Банківські повідомлення поділяються на термінові і звичайні. За відправку термінових повідомлень стягується спеціальний тариф.

Безпека передачі та обробки повідомлень.

Безпека обміну повідомленнями дуже важлива для нормальної роботи банківської системи, тому система SWIFT приділяє їй значну увагу.

З організаційної точки зору безпекою і надійністю системи займається Генеральна інспекція, яка підпорядковується безпосередньо Раді директорів SWIFT.

У всіх кімнатах є режим обмеженого і контрольованого доступу. Також є спеціальні інструкції на випадок пожежі, терактів, витоку газу, відключення електроенергії і т.д.

На програмному рівні спеціальна система автоматично виявляє випадки несанкціонованого доступу або несанкціонованого проникнення в регіональний процесор. Також автоматично реєструються аномалії параметрів системи.

Крім того, кожному повідомленню при вході в систему автоматично присвоюється порядковий номер входу, а при виході - виходу. Повідомлення, введені в систему з відхиленнями від прийнятого стандарту, протоколу або формату, відхиляються. Всі пересилання повідомлень з міжнародних ліній зв'язку кодуються з використанням шрифтів, які змінюються через випадкові проміжки часу.

Високий рівень безпеки також гарантується системою контролю доступу до мережі, яка включає локальні паролі для вузлів, файли журналів, в яких зберігається інформація про кожного при мережевому підключенні, і так далі.

Фінансові витрати на підключення та експлуатацію системи. Приєднатися до SWIFT може будь-який банк, що має валютну ліцензію і готовий нести відповідні разові, річні і поточні фінансові витрати.

До одноразових витрат відносяться: вступний внесок, оплата однієї акції, а також оплата програмного і апаратного забезпечення і т.д.

Річні витрати пов'язані з оплатою за підтримку програмного та апаратного забезпечення, за оренду модемів, каналів і т.д. І залежать від конкретних умов.

Поточні витрати залежать від кількості відправлених повідомлень (за вихідні повідомлення плата не стягується).

Найбільшу віддачу SWIFT дає тим банкам, які мають значні обсяги закордонних переказів.

Перші 10 банків України приєдналися до SWIFT в 1993 році.

3.3. Неттінг та ескроу в системі рахункових операцій

Неттінг - повне або часткове припинення зобов'язань за договорами цінних паперів шляхом взаємозаліку зобов'язань або іншим чином. У момент взаємозаліку настає термін погашення зобов'язань по неттінгу.

06 серпня 2020 року прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення залучення інвестицій і введення нових фінансових інструментів» [17]. Закон вводить ряд реформ у сфері українських ринків капіталу, зокрема, реформу ринку деривативів, реформу корпоративних облігацій і впровадження Директиви ЄС / 2014/65 від 15 травня 2014 року про ринки фінансових інструментів (MiFID II).

Реформа була підготовлена за підтримки Європейського банку реконструкції і розвитку (ЄБРР) у співпраці з юридичною фірмою Sayenko Kharenko, яка виступала в якості юрисконсульта ЄБРР з українського права. У підготовці реформи також взяли участь представники Міжнародної асоціації свопів і деривативів (ISDA).

Хоча Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення залучення інвестицій і введення нових фінансових інструментів» набув чинності 16 серпня 2020 року, деякі блоки Закону вступили в силу пізніше. В цілому реформа набрала чинності з 1 липня 2021 року.

Введення концепції «ліквідаційного неттінга» для операцій з похідними фінансовими інструментами та інших визначених операцій є одним з основних нововведень реформи. В цілому ліквідаційний неттінг означає право сторони спільної угоди припинити деякі або всі операції шляхом взаємозаліку їх поточної вартості в разі невиконання зобов'язань іншою стороною або в зв'язку з іншими обставинами, передбаченими в угоді.

З юридичної точки зору ліквідаційний неттінг за визначенням в українському законодавстві є процес, що складається з трьох етапів:

- оцінка: визначення вартості кожної похідної або іншої ідентифікованої операції;

- припинення: припинення дії кожного похідного фінансового інструменту або іншої обумовленої угоди;

- визначення суми чистого зобов'язання: кредитування зустрічних однорідних вимог між сторонами, в ході якого сума вартості, що підлягає виплаті одній стороні, зараховується на суму вартості, яка підлягає виплаті іншій стороні.

Закон дозволяє змінювати порядок розірвання та визначення розміру чистої відповідальності за договором.

Закон не накладає обмежень на види угод, які можуть передбачати ліквідаційний залік, а також на сторони, які мають право укласти такі угоди. Ліквідаційний неттінг може бути заснований на спільній угоді (наприклад, Генеральній угоді ISDA або Глобальній генеральній угоді репо (GMRA)), будь-якій іншій угоді про ліквідаційний взаємозалік або правилах клірингу, прийнятих ЦКА.

Escrow - альтернатива банківському сейфу і акредитиву. Його можна використовувати, коли вам потрібно купити або продати щось дороге: нерухомість, машину або будь-яку іншу цінність.

1. Покупець і продавець разом приходять в банк і підписують тристоронній договір. У контракті обумовлюються умови, при яких продавець зможе отримати гроші. Обов'язково уточнюється термін договору.

2. Покупець вносить на рахунок ескроу суму, зазначену в договорі.

3. Продавець виконує умови договору і приносить в банк необхідні документи.

4. Банк надає продавцеві доступ до рахунку і або видає гроші, або переводить їх на інший рахунок за запитом продавця.

Якщо договір не проходить в обумовлений термін і продавець не надає необхідні документи, банк закриває рахунок і повертає гроші покупцеві. Якщо оформлення документів затягується, контракт може бути продовжений, але зазвичай банк стягує додаткову комісію.

Покупцями і продавцями можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Наприклад, через ескроу-рахунок можна купити квартиру в будівельній компанії.

Відповідно до закону, до розрахунку грошей на рахунку ескроу належать особі, яка їх депонувала. А після - тому в чию користь відкритий рахунок. Момент розрахунку настає, коли продавець виконує умови, зазначені в контракті.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У ході проведеного дослідження ми дійшли наступних висновків та сформулювали пропозиції щодо удосконалення правового регулювання міжнародних розрахунків.

1. Міжнародні розрахунки є складною категорією та розглядаються у науковій літературі та нормативно-правових джерелах як – це:

- система організації та регулювання платежів у сфері міжнародних фінансових відносин;
- форми платежів між державами по здійсненім операціям в процесі зовнішньоекономічної діяльності;
- система механізмів реалізації грошових вимог та зобов'язань, що виникають між різними суб'єктами у сфері міжнародних економічних відносин;
- комерційні платежі, що здійснюються за грошовими вимогами та зобов'язаннями між підприємствами, банками, установами та громадянами пов'язані з торгівельними, інвестиційними та кредитними відносинами;
- некомерційні платежі, пов'язані з перевезенням пасажирів, страхуванням, туризмом, переказом грошей за кордон.

Така багатогранність поняття міжнародних розрахунків обумовлює значний масив правового регулювання. Для цілей нашого дослідження ми розглядали міжнародні розрахунки як систему механізмів реалізації грошових вимог та зобов'язань, що виникають між різними суб'єктами у сфері міжнародних економічних відносин;

2. На міжнародні розрахунки впливають наступні фактори: політичні і економічні відносини між державами, ефективність державного економічного регулювання, валютне законодавство держав, конвертованість валют; відмінності в рівнях інфляції, міжнародні звичаї, валютно-фінансові умови зовнішньоекономічних угод (контрактів), особливості банківської практики.

3. Вибір форм і умов оплати залежить від швидкості і гарантії оплати, суми витрат, пов'язаних з транзакціями через банки. Відповідно до існуючої

практики в даний час використовуються такі основні форми міжнародних розрахунків: акредитив, інкасо, банківський переказ, відкритий рахунок, аванс. Крім того, платежі здійснюються з використанням векселів, чеків і кредитних карт.

4. Суб'єктами в міжнародних розрахунках є: імпортери, експортери та банки. Вони взаємодіють між собою щодо обміну платіжними та товаросупровідними документами.

5. До джерел права, що врегульовують міжнародні розрахунки відносяться:

- норми міжнародного права (наприклад, Конвенція, якою запроваджено Уніфікований Закон про переказні векселі та прості векселі; Конвенція про врегулювання деяких колізій законів про переказні векселі та прості векселі; Конвенція про гербовий збір стосовно переказних векселів і простих векселів; Конвенція, що має на меті вирішення деяких колізій законів про чеки; Конвенція про гербовий збір стосовно чеків; Конвенція про міжнародні переказні векселі і міжнародні прості векселі; Конвенція Організації Об'єднаних Націй про незалежні гарантії та резервні акредитиви); з метою уніфікації міжнародного приватного права у сфері міжнародної торгівлі ЮНСІТРАЛ розробила низку типових законів (наприклад, Типовий закон ЮНСІТРАЛ про міжнародний торговий арбітраж, Типовий закон ЮНСІТРАЛ про закупівлю товарів (робіт) та послуг, Типовий закон ЮНСІТРАЛ про міжнародні кредитові перекази, Типовий закон ЮНСІТРАЛ про електронну торгівлю, Типовий закон ЮНСІТРАЛ про електронні підписи, Типовий закон ЮНСІТРАЛ про міжнародній комерційній погоджувальній процедури);

- норми законів про міжнародне приватне право, які здійснюють колізійне регулювання розрахункових відносин;

- типові платіжні умови зовнішньоекономічних контрактів (наприклад, Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 21 червня 1995 р. № 444);

- валютне законодавство держав контрагентів (наприклад, Закон України «Про валюту і валютні операції» від 21.06.2018 р. № 2473-VIII);

- банківські звичаї та правила (наприклад, Уніфіковані правила міжнародної торговельної палати; Уніфіковані правила для гарантій за першою вимогою; Уніфіковані правила по інкасо; Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів).

6. В даний час основною формою досягнення уніфікації предметного регулювання відносин у сфері міжнародноправового регулювання міжнародних розрахунків є укладення міжнародних договорів. Уніфікація законодавства робить міжнародні розрахунки простими, швидкими та надійними.

7. Міжнародно-правове регулювання розрахункових операцій здійснюється через поєднання міжнародних і національних норм матеріального і колізійного права, які часом є імперативними. Система транскордонних розрахункових операцій являють собою систему внутрішніх і міжнародних правових актів.

8. Система переказів SWIFT дозволяє здійснювати перекази в іноземній валюті до будь-якої країни світу на користь фізичних та юридичних осіб з використанням або без використання рахунку.

9. Міжнародно-правове регулювання договорів нетінгу відбувається у відповідності до норм міжнародного приватного права, а саме у відповідності до права, що підлягає застосуванню до такого договору нетінгу, обраного сторонами на основі принципу автономії сторін.

10. Договір рахунку ескроу являє собою гнучку, універсальну правову конструкцію, основна функція якої – гарантування основного зобов'язання, яке виникає із цивільно-правового договору.

Успішний розвиток експорто-імпортних операцій в Україні залежить від розробки та впровадження новітніх платіжних систем та новітніх платіжних інструментів міжнародних розрахунків. Міжнародні розрахунки підприємств, що здійснюють експортно-імпортні операції, являють собою систему сучасних платіжних безготівкових інструментів, завдяки яким здійснюються міжнародні

платежі через банківську систему між зовнішньоекономічними контрагентами за грошовими вимогами і зобов'язаннями. Розвиток міжнародних розрахунків та валютних операцій — першочергове завдання держави та банківської системи України. Так як валютні операції приносять не тільки великі прибутки але й сприяють підтримці курсу національної валюти, є джерелом надходжень до державного бюджету України, сприяють виходу українських банків на міжнародні ринки капіталів.

В світлі вищесказаного та з метою наближення чинного законодавства України з регулювання платіжної системи України із світовими стандартами пропонується внести наступні зміни в законодавче поле України, а саме:

Важливим напрямком в гармонізації стандартів української платіжної системи з стандартами міжнародних платіжних систем є запровадження в Україні міжнародного стандарту ISO20022. Переведення платіжної інфраструктури України на стандарт ISO20022 триває з 2016 року та має закінчитися в другій половині 2022 року. У зв'язку з цим, згідно постанови Правління Національного банку України від 16.09.2021 р. №93, банки України, Державна казначейська служба України, Національний депозитарій зобов'язані до 20 серпня 2022 року внести зміни до регламентів роботи своїх систем автоматизації, формування балансів за день та іншої звітності.

Прийняти нормативний акт щодо створення єдиного реєстру рахунків фізичних і юридичних осіб, а також індивідуальних банківських сейфів. Такий крок буде важливим фактором створення в Україні прозорої фінансової системи та удосконалення законодавства в сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Такий механізм уже діє в ЄС на підставі директиви 2018/843 щодо протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму.

Внести зміни до Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» від 19.06.2003 р. № 978-IV щодо можливості використання рахунків умовного зберігання (ескроу) при інвестуванні в будівництво нового житла. Такий крок

захистить права інвесторів, оскільки фінансування будівництва буде здійснюватися по мірі готовності об'єкту, а крім того забезпечується додатковий контроль зі сторони банку, який перераховуватиме гроші лише після того, як упевниться що певний об'єм робіт виконано.

Приєднатися до багатосторонньої угоди компетентних органів про автоматичний обмін фінансовою інформацією (Multilateral Competent Authority Agreement on Automatic Exchange of Financial Account Information (CRSMCAA)). Цей інструмент закріплює застосування єдиного стандарту автоматичного обміну інформацією про банківські рахунки та їхніх власників.

У роботі розкрито сутність міжнародних розрахунків, їх види, особливості, чинники які здійснюють на них вплив, їх нормативне регулювання. Розглянуті використовувані в даний час основні форми міжнародних розрахунків (акредитив, інкасо, банківський переказ, відкритий рахунок, аванс, а також розрахунки з використанням векселів, чеків і кредитних карт), механізм їх проведення, реалізація і фактори, що впливають на вибір тієї чи іншої форми розрахунку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Законодавство України від 28 червня 1996 року.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>
(дата звернення: 10.06.2021).
2. Конвенція ООН про незалежні гарантії та резервні акредитиви від 11 грудня 1995 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_517#Text (дата звернення 28.10.2021).
3. Генеральна угода з тарифів і торгівлі
URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_264#Text (дата звернення: 10.06.2021).
4. Міжнародна конвенція про уніфікацію деяких правил коносаментів 1924 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_221#Text (дата звернення 28.10.2021).
5. Договір про функціонування Європейського Союзу
URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text (дата звернення 28.10.2021).
6. Цивільний Кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 28.10.2021).
7. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 75/2003-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (Дата звернення: 10.06.2021).
8. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 10.06.2021).
9. Кодекс торговельного мореплавства України: Закон України від 23.05.1995. №176/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.06.2021).
10. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 10.06.2021).

11. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7.12.2000№ 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 10.06.2021).

12. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21.06.2018№ 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text> (Дата звернення: 10.06.2021).

13. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005№ 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 10.06.2021).

14. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 05.04.2001 № 2346-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14#Text> (дата звернення: 10.06.2021).

15. Про обіг векселів в Україні : Закон України від 05.04.2001 №2374-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2374-14#Text> (дата звернення: 10.06.2021).

16. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (дата звернення: 10.06.2021).

17. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення залучення інвестицій і введення нових фінансових інструментів : Закон України від 19.06.2020 № 738-IX. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text> (дата звернення 28.10.2021).

18. Про типові платіжні умови зовнішньоекономічних договорів (контрактів) і типові форми захисних застережень до зовнішньоекономічних договорів (контрактів), які передбачають розрахунки в іноземній валюті : Постанова Кабінету Міністрів України і Національного Банку України від 21.06.1995 № 444. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/444-95-%D0%BF#Text> (дата звернення 28.10.2021 р.).

19. Про затвердження Інструкціїпро безготівкові розрахунками в Україні в національній валюті: Постанова Національного Банку України від 21.01.2004 №22.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04#Text> (дата звернення: 18.11.2021).

20. Про затвердження Інструкції про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків – резидентів і нерезидентів : Постанова Національного Банку України від 12.11.2003 № 492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03#Text>. (дата звернення: 10.06.2021).

21. Про затвердження Положення про системи учасників платіжних систем і операторах послуг платіжної інфраструктури: Постанова Національного Банку України від 04.02.2014 № 43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0348-14#Text> (дата звернення: 10.06.2021).

22. Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій за акредитивами: Постанова Національного Банку України від 03.12.2003 № 514. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1213-03#Text> (дата звернення: 10.06.2021).

23. Про здійснення операцій з використанням електронних платіжних засобів : Постанова Національного Банку України від 05.11.2014 №705 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0705500-14#Text> (дата звернення 28.10.2021).

24. Директива 97/5 / ЄС про грошові перекази від 27 січня 1997 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_276#Text (дата звернення 28.10.2021).

25. Директива 2015/2366 від 25 листопада 2015 р. URL:<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/es-20152366.pdf> (дата звернення 28.10.2021).

26. Регламент №924/2009 Європейського парламенту і Ради ЄС про трансграничні платежі в співтоваристві та про відміну Регламенту (ЄС) 2560/2001 URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b45#Text (Дата звернення 28.10.2021).

27. Ажнюк М. О. Основи економічної теорії : навч. посіб. Київ : Знання, 2018. 368 с.

28. Антонович М. Міжнародне право : навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 384 с.
29. Бабець І. Г. Проблеми інституційного забезпечення міжнародного науково-технічного співробітництва регіонів. Науково-технічна інформація. 2016. № 3. С. 8–13.
30. Бабій Л. Роль наднаціональності міжнародних економічних організацій у формуванні глобального економічного правопорядку. Право України. 2017. № 1. С. 155–162.
31. Бахчеванова Н. В. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. 403 с.
32. Безуглий В. В., Козинець С. В. Регіональна економічна та соціальна географія світу: Посібник. Київ: Академія, 2016. 688 с.
33. Бураковський І. Теорія міжнародної торгівлі. Посібник. Київ: Основи, 2016. 786 с.
34. Білецька Л. В. Економічна теорія: Політекономія. Мікроекономіка. Макроекономіка : навч. посіб. Київ : Центр учб. л-ри, 2009. 688 с.
35. Бочан І. О. Основи економічної теорії: інституціональний підхід : навч. посіб. Київ : Знання, 2017. 211 с.
36. Вачевський М. Маркетинг світового господарства та Україна в міжнародних економічних відносинах. 2018. № 2. С. 60–67.
37. Вайцеховська О. Р. Міжнародний фінансовий правопорядок: теоретичні засади та сучасний стан розвитку: монографія. Чернівці: Друк Арт, 2019. 560 с.
38. Вишняк Л. Розвиток міжнародного бізнесу в Україні в умовах глобальної фінансової кризи. Актуальні проблеми міжнародних відносин. Київ, 2016. Вип. 98, ч. 2. С. 78–79.
39. Глобалізація світового господарства: геопросторовий вимір: монографія. Київ: Київ. ун-т, 2019. 160 с.
40. Гаврилишин Б.М. Україна між Сходом та Заходом, Північчю та Півднем: геополітичні можливості і обмеження. Україна на шляху до Європи. Київ: Кондор, 2017. 324 с.

41. Довгополов А. А. Глобальные проблемы мировой экономики. 2010. № 2. С. 12–14.
42. Філіпенко А. С., Вергун В. А., Бураківський І. В. Економіка зарубіжних країн: Підручник. Київ: Либідь, 2016. 416 с
43. Ефремова Н. А. Международная экономическая интеграция и суверенитет государства. Государство и право. 2016. № 6. С. 60–66.
44. Жуков І.М. Актуальні питання міжнародно-правового регулювання розрахункових операцій. Правова позиція, №4 (29), 2020. С.94-101.
45. Зовнішня торгівля України за відповідні роки. Київ: Держкомстат України, 2020. 110 с.
46. Ключко В. П. Зовнішньоторговельні відносини України в умовах посилення інтеграційних зв'язків. Актуальні проблеми економіки. 2017. № 11. С. 141-155.
47. Козик В. В., Панкова ЛА., Карп'як Я. С. Зовнішньоекономічні комерційні операції та контракти: Навчальний посібник. Львів: Оксарт, 2018. 252с.
48. Колосова В. П. Вплив Міжнародних Фінансових Організацій на економічний розвиток країни: питання теорії. Науковий журнал «Економіка України». 2016. 12 (661). С. 61–71.
49. Комаров В. В. Международный коммерческий арбитраж. Харків : Право, 2016. 164 с.
50. Курс цивільного процесу : підручник. Харків : Право, 2017. 1352 с.
51. Лук'яненко Д. Г. Міжнародна економіка: підручник. Київ: КНЕУ, 2014. 762 с.
52. Міжнародне приватне право : підручник. Харків : Право, 2018. 320с.
53. Міжнародний комерційний арбітраж в Україні: теорія та законодавство. Київ : Ін Юре, 2017. 584 с.
54. Мілаш В. С. Господарське право : курс лекцій : у 2 ч. Харків : Право, 2017. Ч. 2. 336 с.

55. Офіційний сайт Українського національного комітету Міжнародної Торгової Палати. URL: <http://iccu.org>. (Дата звернення: 10.06.2021).
56. Перепелинська О. Арбітрабельність корпоративних спорів в Україні. Юридичний журнал. 2016. № 7/8. С. 171–176.
57. Правила сприяння арбітражу з боку Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України відповідно до Арбітражного регламенту ЮНСІТРАЛ4 : затв. 27 жовт. 2016 р. Право України. 2016. № 1/2. С. 484–486.
58. Проценко І. М. Становлення та розвиток принципу взаємної економічної вигоди в міжнародному економічному праві. 2018. № 4. – С. 349–352.
59. Ревуцький С. Ф. Теоретичні засади щодо інноваційного та постіндустріального розвитку світової економіки. Київ, 2019. Вип. 9. С. 250–258.
60. Регламент Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України : затв. 17 квіт. 2017 р. 2017. № 1/2. С. 461–483.
61. Резніков Н. Перспективи мультиполярної валютної системи в умовах ребалансування світової економіки. Київ, 2012. Вип. 38/39. С. 74–77.
62. Резнікова О. О. Нові тенденції розвитку світової економіки: глобальне управління як реальність сьогодення. 2011. № 11. С. 45–53.
63. Седлик О. В. Економічна політика співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями. Текст. 2012. № 1. С. 73–77.
64. Селівон М. Ф. Міжнародний комерційний арбітраж в Україні: стан і перспективи розвитку. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2013. № 2. С. 5–18.
65. Сиденко В. Р. Международные экономические аспекты глобального кризиса. Київ, 2009. Вип. 87, ч. 1. С. 45–50.
66. Сиденко В. Р. Международные экономические аспекты глобального кризиса. Київ, 2009. Вип. 87, ч. 1. С. 45–50.
67. Сіденко В. Модифікація світової економіки під впливом новітніх факторів глобальної трансформаційної кризи. 2012. № 5. С. 18–31.

68. Тюрина Н. Е. Международное экономическое сотрудничество государств и некоторые вопросы теории международного права. 2012. № 1. С. 155–169.
69. Харкова Л. О. Глобалізація світової економіки та її вплив на міжнародний рух капіталу. 2009. Вип. 82, ч. 2. С. 95–100.
70. Хімій Б. І. Європейський Банк Реконструкції та Розвитку: співпраця з Україною. 2019. №10. С. 64–69.
71. Циганкова Т. М. Міжнародні організації: навч. Посібник. Київ, КНЕУ, 2001 128 с.
72. Чубик А. Українська призма: співпраця України з Міжнародними Організаціями. Київ, 2014. 75 с.
73. Шкодін І. В. Сучасні тенденції самоорганізації світової економічної системи. 2012. № 9. С. 70–77.
74. Ясин Е. Роль інновацій в розвитку мирової економіки. Вопросы економіки. 2009. № 9. С. 15–31.
75. Coming Conflicts: Interstate War sn the New Milleniuv. Harvard International Review (Cambridge) Summer 2016, № 23, p. 42-46.
76. Gordeeva, T. (2018), “International trade disputes in modern regulatory paradigm”, International Economic Policy, vol. 2 (19), pp. 110–111.
77. Harper L. The English navigatios laws. URL: <http://encyclopedia2.thefreedictionary.com/1651+Navigation+Act>. (дата звернення: 05.05.2021).
78. Johnson Michael. US-EU trade disputes: their causes, resolution and prevention, European University Institute, The Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2019. 10 p.
79. Mansfield E. D., Pollins B. M. The Study of Interdependence and Conflict: Recent Advances, Open Questions, and Directions for Future Research. The Journal of Conflict Resolution. 2017. № 45 (6). P. 845.
80. Serpukhov, M. (2018), “Rationale interests of trade wars in the international economy”, Economy Development, vol. 3 (67), pp. 55–57.

81. Shnipko, O. S. (2019) Trade war under globalization: value for Ukraine”, Investment: practice and experience, vol. 21, pp. 4–5.

82. Soysa I., Gleditsch N-P. The Liberal Globalist Case. Bjorn Hettne, Bertil Oden (eds.). Global Governance in the 21st Century: Alternative Perspective on World Order. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 2016. P. 26-73.

83. The Mavrommatis Palestine Concessions. August 30th. 1924. Publications of the Permanent Court of Justice. Series A. № 2. P. 11.

84. Zolotarov, V. (2016), «Fire on heart, how to avoid becoming a victim of a trade war», Contracts, vol. 33– 34, pp.